

Grundlæggende ophavsret

Af Jakob Plesner Mathiasen

1. Indledning

Ophavsretsloven er med sine ca. 100 paragraffer en omfattende lov, som det kan være vanskeligt at danne sig et fuldstændigt overblik over (medmindre man er specialist inden for området).

De fleste problemstillinger inden for ophavsretten er imidlertid centreret om nogle få centrale bestemmelser i loven. Kan man disse bestemmelser godt, vil man kunne løse langt de fleste ophavsretlige spørgsmål.

Formålet med dette kapitel er at give et overblik over disse centrale bestemmelser i loven. Gennemgangen vil ligeledes have fokus på de områder, som har størst betydning for entertainmentretten. En række af bestemmelserne vil blive uddybet i kapitlerne om musik- og filmrettigheder.

Gennemgangen er bevidst holdt helt grundlæggende og enkel, så en læser, der ikke har forudgående kendskab til ophavsretten, kan få et overblik over retsgrundlaget. Der er mange områder og detaljer, som bevidst er udeladt for at sikre overblik. Hvis man ønsker en detaljeret gennemgang af ophavsretsloven, henvises der til Peter Schønnings “Ophavsretsloven med kommentarer” (2016) og Morten Rosenmeier m.fl. “Immaterielret” (2018).

2. Hvad er beskyttet efter ophavsretsloven (værker)

Ophavsretsloven beskytter *litterære og kunstneriske værker*. Dette fremgår af ophavsretslovens § 1. Derudover beskyttes også andre frembringelser m.v., som ikke kan karakteriseres som værker. Denne beskyttelse fremgår af lovens kapitel 5 og gennemgås i afsnit 4.

I ophavsretslovens § 1 er eksempler på, hvad der forstås ved litterære og kunstneriske værker. For at være beskyttet efter loven som et værk skal frembringelsen for det første falde ind under definitionen af “litterært”

eller “kunstnerisk” værk. For det andet skal der også være lagt en tilstrækkelig skabende indsats i frembringelsen til, at det er nok til, at den kan blive betragtet som et værk.

Nedenfor gennemgås først, hvad der falder inden for definitionen af “litterært” og “kunstnerisk”, og derefter gennemgås, hvad der skal til for at opnå beskyttelse som værk.

Det mest klassiske eksempel på et *litterært* værk er nedskrevne ord (f. eks. en bog). Det kan dog også være ren mundtlige fremstillinger. En juridisk forelæsning er f.eks. også et litterært værk. Det nedskrevne eller talte ord er kerneområdet for litterære værker. Derudover er der andre frembringelser, som også betragtes som litterære værker (f.eks. kort og edb-programmer).

Kunstneriske værker omfatter en bred palette af beskyttede frembringelser. De mest klassiske eksempler på kunstneriske værker er følgende:

- Musikværker: Her beskyttes selve kompositionen af musikken og den (evt.) tilknyttede sangtekst.
- Sceneværker: Det kan f.eks. være skuespil, musicals, opera osv. Altså groft sagt værker, der opsættes på en scene.
- Filmværker: Det drejer sig om film. Dvs. alle former for levende billeder. Hvad enten der er tale om en spillefilm, dokumentar, kortfilm m.v.
- Fotografiske værker: Fotografier.
- Billedkunst: Det kan f.eks. være malerier, tegninger, statuer osv.
- Bygningsværker: Det drejer sig om bygninger – både selve bygningen og den arkitekttegning, som bygningen er baseret på.
- Brugskunst: Det vedrører udformningen af stort set alle de produkter, som vi bruger i dagligdagen (deraf navnet *brugskunst*). Det kan f.eks. være legetøj, tøj, møbler, smykker osv.

Ud over at opfylde definitionen på at være *litterært eller kunstnerisk* skal der som nævnt også være tale om et værk. Ikke al litteratur eller kunst er pr. definition også et værk.

For at være et værk skal frembringelsen være original. Det kan også beskrives som, at frembringelsen skal have værkshøjde. Det er reelt to ord for det samme, nemlig at frembringelsen er udtryk for ophavsmandens personligt skabende indsats.¹ Hvor meget der skal til for at opfylde dette krav, kan ikke sættes på formel, men afhænger af en konkret vurdering.

1. Se Rosenmeier m.fl., Immaterialret, (2018), s. 77.

Som eksempel kan nævnes frembringelsen af et fotografi. Hvis fotografen (ophavsmanden) tager et portrætbillede af en person og har tænkt over lysætning, vinkel og andre detaljer ved billedet, vil der som udgangspunkt være tale om en personlig skabende indsats (der dermed vil opfylde kravet om originalitet/værkshøjde). Hvis fotografen derimod blot tager sin iPhone op af lommen og knipser et foto af personen, så vil det ikke være en personlig skabende indsats.

I ovenstående eksempel vil fotografiet, der tages med iPhone, i øvrigt stadig være beskyttet. Det er ikke beskyttet som et værk efter ophavsretslovens § 1, men derimod som et fotografi efter ophavsretslovens § 70. Beskyttelsen efter ophavsretslovens § 70 er ikke lige så stærk som efter lovens § 1, hvorfor det altid er en fordel for ophavsmanden at få beskyttelse som et værk. Ophavsretslovens § 70 står i ophavsretslovens kapitel 5 om naborettigheder (frembringelser, som ikke er beskyttet som værker). Der henvises nærmere til afsnit 4, hvor naborettighederne er gennemgået.

Der vil typisk ikke skulle så meget til for at statuere, at der foreligger en personlig skabende indsats (og dermed originalitet/værkshøjde). Grænsen går typisk ved, om statuering af beskyttelse vil skabe risiko for, at to personer uafhængigt af hinanden skaber samme værk. Altså om der er risiko for dobbeltfrembringelser. Hvis der er en sådan risiko, så taler det imod, at der foreligger en personlig skabende indsats. Tanken er, at når to personer uafhængigt af hinanden skaber præcis det samme, så er det formentlig ikke særlig originalt.²

Dette princip mht. dobbeltfrembringelser er fastslået i Højesterets dom i U 1993.17 H (tipssystemer). Dommen omhandlede Tipsbladets tipssystemer (litterære værker). Sagen drejede sig om, hvorvidt fem data-tipssystemer var krænkede. Ved syn og skøn blev det imidlertid fastslået, at der ikke var så mange valgmuligheder, når man udarbejdede tipssystemer. Der var derfor stor sandsynlighed for dobbeltfrembringelser. På denne baggrund kom Højesteret frem til, at tipssystemerne ikke var beskyttet.

2. Principielt er der dog intet til hinder for, at to personer uafhængigt af hinanden skaber samme værk. I så fald vil begge personer have ophavsret til værket. I praksis vil det dog i et sådant tilfælde være nærliggende at statuere, at der enten ikke er værkshøjde, eller at den ene person har haft subjektivt kendskab til den anden persons værk (og dermed har kopieret værket).

3. Andre aspekter ved beskyttelsen efter ophavsretsloven

3.1. Det konkrete eksemplar

Et af de mest centrale aspekter ved ophavsretten er, at den *ikke er knyttet til et konkret eksemplar*. Når ophavsmanden f.eks. har malet et maleri, så har ophavsmanden eneret til det konkrete maleri, som vedkommende har malet. Men ophavsmanden har også eneret til alle andre kopier af maleriet. Dvs. hvis en anden maler efterligner maleriet, så er det også en krænkelse af ophavsmandens eneret. Og forsvinder det eneste eksemplar af originalmaleriet, så bevares ophavsretten til maleriet stadig. Dette aspekt af ophavsretten ses også af, at ophavsretten er en del af *immateriel* retten. Allerede i ordet *im-material* ses det, at retten ikke blot er knyttet til materielle eksemplarer.

3.2. Beskyttelsestidspunkt

Tidspunktet for beskyttelsen indtræder, i samme sekund som værket skabes. Hvis der undervejs i processen mod det endelige værk udarbejdes udkast, vil disse udkast også være beskyttet (såfremt de øvrige betingelser for beskyttelse er opfyldt).

3.3. Formalitetskrav

Der gælder ingen formalitetskrav ved beskyttelse af værker.

Der er f.eks. ikke krav om, at værket skal anvendes eller offentliggøres for at opnå beskyttelsen. Et maleri, som gemmes af kunstneren på loftet, vil f.eks. også være beskyttet efter ophavsretsloven.

Der er heller ikke krav om, at værket skal registreres for at opnå beskyttelse. Det kan forvirre billedet lidt, at det i USA er muligt at registrere værker og dermed anvende “©”-tegnet. Denne registrering har imidlertid ingen formel betydning for beskyttelsen. Formålet med registreringen er alene, at den letter bevisbyrden for ophavsmanden ved en evt. krænkelses-sag.

3.4. Geografi

På baggrund af de internationale konventioner, der gælder på ophavsrettens område (navnlig Bernerkonventionen), vil et værk reelt være beskyttet i stort set hele verdenen, i det øjeblik beskyttelsen indtræder.

Da ophavsretten ikke kræver registrering (og dermed er gratis) og indtræder formløst, i det sekund værket skabes, så giver det ophavsmanden en meget omfattende og gratis beskyttelse. På den vis adskiller ophavsretten sig markant fra varemærke- og patentretten, hvor en beskyttelse på verdensplan kræver omfattende og dyre registreringer. Derfor er beskyt-

telse efter ophavsretsloven umiddelbart meget attraktiv for rettighedshaverne.

3.5. Ideer

Et centralt aspekt ved ophavsretten er, at ophavsretten kun beskytter den konkrete udformning af værket, men ikke selve ideen bag værket. Ideer er aldrig beskyttet efter ophavsretsloven. Det har stor betydning i krænkelsessager.

Når Tim Christensen f.eks. har komponeret musikværket “Right Next to the Right One”, så har Tim Christensen eneret til den konkrete sang (kompositionen og sangteksten). Andre må altså ikke kopiere eller efterligne det konkrete indhold af sangen. Selve ideen bag musikværket er derimod ikke beskyttet. Tim Christensen har således ikke eneret til ideen om at skrive en kærlighedssang. Det kan alle andre frit gøre.

I krænkelsessager vil man ofte stå over for spørgsmålet, om den påståede krænker har krænket det konkrete værk (ulovligt) eller blot bruger den samme ide bag værket (lovligt). Der er et hav af sager om netop det spørgsmål. Det vil i praksis altid være en helt konkret vurdering, om det er det ene eller andet.

Fra praksis kan eksempelvis nævnes en amerikansk sag om et maleri/tegning af delfiner. I sagen havde kunstneren Robert Wyland malet/tegnet et maleri med to delfiner. Greenpeace lavede derefter et postkort, som også viste to delfiner i en opstilling, som mindede om Wylands maleri. I sagen kom den amerikanske domstol frem til, at der ikke var tale om en krænkelse af den konkrete udformning af maleriet. Der var derimod blot til om, at Greenpeace havde brugt samme ide.³

Wylands maleri kan ses her: <https://i.pinimg.com/474x/06/5b/18/065b-186f623afafd468447b4f8244113--wyland-galleries-wyland-art.jpg>

Greenpeaces postkort kan ses her: http://www.cetacea.de/wp-content/uploads/2015/09/folkens_Double_Dolphins.jpg.

3.6. Personer

Ophavsretten til litterære eller kunstneriske værker opstår altid hos fysiske personer. Den opstår eksempelvis aldrig hos juridiske personer (eller dyr), men kan overdrages til juridiske personer. Det kan f.eks. ske via aftaler eller lovgivningen (se f.eks. ophavsretslovens § 59 om edb-programmer frembragt i ansættelsesforhold).

3. United States Court of Appeal for the Ninth Circuit sag nr. 16-15882 (Wyland).

Ophavsretten til nogle af de frembringelser, som er nævnt i ophavsretslovens kapitel 5 – og som dermed ikke er værker – kan dog godt opstå hos juridiske personer. Det gælder f.eks. eneretten til en tv-stations (juridisk person) tv-signal, jf. ophavsretslovens § 69.

4. Hvad er beskyttet efter ophavsretsloven (naboretlig beskyttelse)

Der er mange frembringelser, som ikke kan karakteriseres som litterære eller kunstneriske værker, men som alligevel fortjener ophavsretlig beskyttelse. I lovens kapitel 5 har man samlet disse forskellige former for frembringelser.

Frembringelserne i lovens kapitel 5 betegnes som “nabo”rettigheder, hvilket skyldes, at de ligger tæt op ad (heraf navnet “nabo”) beskyttelsen for værker. Beskyttelsen er dog ikke helt ens, og fælles for naborettinghederne er, at de ikke har helt den samme stærke beskyttelse som egentlige værker. I relation til musik er forskellene i beskyttelsesomfanget nærmere gennemgået i denne bogs kapitel 2.

En frembringelse kan desuden i nogle tilfælde være beskyttet både efter ophavsretslovens § 1 (som værk) og som naborettinghed. Det kan f.eks. være tilfældet for de fotografier, som kan karakteriseres som et kunstnerisk værk (§ 1), idet alle fotografier (også) er beskyttet efter ophavsretslovens § 70.

Nedenfor er en oversigt over de forskellige frembringelser, som har en naboretlig beskyttelse efter lovens kapitel 5. Det er ikke dem alle, som er lige relevante for entertainmentretten, og derfor er de kun beskrevet i stikord. De frembringelser, som er særligt relevante for entertainmentretten, er uddybende beskrevet i kapitel 2 og 3.

- *Ophavsretslovens § 65 – udøvende kunstnere*
Bestemmelsen beskytter udøvende kunstnere, som fremfører et litterært eller kunstnerisk værk, såfremt fremførelsen er kunstnerisk. Det er f.eks. tilfældet, når en sanger synger (fremfører) en sang. Beskyttelsen af udøvende kunstnerne er navnlig relevant inden for musikkens område og er derfor også gennemgået grundigt i kapitel 2.
- *Ophavsretslovens § 66 – fremstillere af lydoptagelser*
Bestemmelsen beskytter producenter af lydoptagelser. Det eneste krav er, at en person har optaget en lyd. Hvis man f.eks. optager en samtale via sin iPhone, så har man eneret til lydoptagelsen. Beskyttelsen er pri-

mært relevant for musikselskaber og er derfor gennemgået nærmere i kapitel 2.

- *Ophavsretslovens § 67 – fremstillere af billedoptagelser*
Bestemmelsen minder om ophavsretslovens § 66, men beskytter blot billedoptagelser. Bestemmelsen indebærer, at enhver optagelse af levende billeder er beskyttet. Selv en simpel videooptagelse, som optages via ens iPhone, er således beskyttet efter ophavsretslovens § 67. Bestemmelsen er særligt relevant på filmområdet og er gennemgået nærmere i kapitel 3.
- *Ophavsretslovens § 69 – signalretten*
Bestemmelsen giver radio- og tv-selskaber en eneret til deres radio- og tv-udsendelser. Bestemmelsen kaldes populært “signalretten”, da den giver radio- og tv-stationer eneret til det signal, som stationerne udsender.
- *Ophavsretslovens § 70 – fotografier*
Bestemmelsen giver fotografer en eneret til de fotografier (billeder), som de tager. Beskyttelsen omfatter alle fotografier – uanset om de er optaget med f.eks. en mobiltelefon eller et professionelt kamera. Nogle fotografier vil desuden kunne være beskyttet som kunstneriske værker efter ophavsretslovens § 1. Er det tilfældet, så vil det fotografiske værk både være beskyttet efter ophavsretslovens §§ 1 og 70.
- *Ophavsretslovens § 71 – databaser*
Bestemmelsen beskytter fremstillere af katalog og databaser m.v. (hvori et større antal oplysninger er sammenstillet, eller som er resultatet af en væsentlig investering).
- *Ophavsretslovens § 72 – pressemeddelelser*
Bestemmelsen beskytter visse pressemeddelelser.

Fælles for naborettighederne er i øvrigt, at de ofte vil stå i et afhængighedsforhold til hinanden eller til et egentligt værk. Eksempelvis vil et musikselskab have eneretten til en lydoptagelse (jf. ophavsretslovens § 66) af en kunstner, som fremfører et musikværk. Ophavsretslovens § 66 giver imidlertid alene musikselskabet eneret til lydoptagelsen. Hvis musikselskabet skal bruge den pågældende lydoptagelse, så skal det have tilladelse fra den udøvende kunstner (§ 65), som fremfører musikværket. Derudover skal musikselskabet og den udøvende kunstner have tilladelse til brugen

af selve musikværket (§ 1). Omvendt kan ingen andre bruge lydoptagelsen uden samtykke fra musikselskabet.

5. Beskyttelsens omfang

Hvor ophavsretslovens § 1 fastslår hvad der er beskyttet (værker), fastslår ophavsretslovens § 2, hvad beskyttelsen efter ophavsretsloven indebærer.

Ophavsretslovens § 2 giver ophavsmanden en eneret (beskyttelse) i forhold til to handlinger. Det drejer sig om eksemplar fremstilling og tilgængeliggørelse for almenheden. Eneretten indebærer, at ingen andre personer må foretage de handlinger med værket, som er beskrevet i § 2 (medmindre ophavsmanden giver tilladelse, eller det er tilladt efter en af ophavsretslovens mange undtagelsesbestemmelser).

5.1. Retten til eksemplar fremstilling

Retten til eksemplar fremstilling fremgår af ophavsretslovens § 2, stk. 1, og er nærmere beskrevet i § 2, stk. 2. Grundlæggende indebærer retten til eksemplar fremstilling, at andre ikke må kopiere værket. Det er selve kernen i ophavsretten (heraf også det engelske navn for ophavsret – *copyright*).

Ophavsretslovens § 2, stk. 2, indebærer en *meget* bred definition af, hvad der er eksemplar fremstilling. Enhver kopiering er således reelt omfattet af begrebet eksemplar fremstilling. I hvert fald kan man næppe forestille sig en mere omfattende definition end ophavsretslovens § 2, stk. 2: “Som eksemplar fremstilling anses enhver direkte eller indirekte, midlertidig eller permanent og hel eller delvis eksemplar fremstilling på en hvilken som helst måde og i en hvilken som helst form”.

Retten til eksemplar fremstilling omfatter direkte kopiering (“oprindelig” skikkelse). Direkte kopiering er f.eks., når der foretages fotokopiering, når der “copy-pastes” på computere, foretages download, tages et fotografi af et værk osv.

Ud over direkte kopiering omfatter retten til eksemplar fremstilling også kopiering til “ændret” skikkelse og ved omarbejdelse til anden kunst- eller teknik. Kopiering til ændret skikkelse foreligger, f.eks. når en bog filmatiseres. Her er værket det samme. Det ændrer bare skikkelse fra en bog til en film. Og det samme værk kan foreligge i et hav af skikkelser. F.eks. foreligger bogen Ringenes Herre både som film og computerspil.

Et interessant spørgsmål i forhold til kopiering i ændret skikkelse er, hvor grænsen går. I Ringenes Herre-eksemplet er der ingen tvivl om, at filmene og computerspillene er en kopiering i ændret skikkelse. Derud-

over vil merchandise i form af f.eks. legetøj også være omfattet af eksemplar fremstillingsretten. Det fremgår f.eks. af landsrettens dom optrykt i U 1996.1093 V (Bamse og Kylling).

I Bamse og Kylling-dommen havde en legetøjsproducent produceret to bamser. Den ene forestillede en kylling, og den anden forestillede en bamse. Landsretten kom frem til, at kyllingedukken krænkede DR's rettigheder til børneprogrammet "Bamse og Kylling". Der var tale om eksemplar fremstilling af en lille del af programmet (her figuren Kylling) i ændret skikkelse (fra tv-program/film til legetøj). Det var tilstrækkeligt, at der alene var kopieret en lille del af programmet (figuren Kylling), da eksemplar fremstillingsretten også omfatter delvis kopiering, jf. ophavsretslovens § 2, stk. 2. Og eksemplar fremstillingsretten omfatter også kopiering til "ændret" skikkelse (fra film til legetøj). Det afgørende var, at man kunne genkende figuren Kylling fra tv-programmet.

I Bamse og Kylling-dommen kom landsretten samtidig frem til, at bamsedukken ikke krænkede DR's rettigheder, da der ikke var tilstrækkelig lighed mellem bamsen og figuren "Bamse" fra tv-programmet. Det har formentlig spillet en væsentlig rolle, at der findes rigtig mange gule bamser ud over den, som indgår i DR's tv-program (bl.a. en ved navn Peter Plys).

I litteraturen drøftes det, om en forfatter kan have eneret til en romanfigur. Ian Flemming har utvivlsomt eneret til alle bøger, som han har skrevet om James Bond, men er det en krænkelse af Ian Flemmings rettigheder, hvis en person skriver en helt ny bog (eller film), hvor handlingen er 100 % anderledes, men hvori figuren James Bond indgår? Peter Schønning anfører med henvisning til Lund og Lögberg,⁴ at romanfigurer næppe nyder selvstændig ophavsretlig beskyttelse. I bogen Personlighedsret⁵ argumenterer Kaspar Lindhardt og Peter Skov Tvermoes for, at det vil være en krænkelse af ophavsretten (og muligvis også markedsføringsloven) at lave nye historier med romanfigurer fra andre værker. Dette synspunkt må tiltrædes. Der i øvrigt blevet opbygget en hel tradition for, at der licenseres spin-offs af romaner og film, hvor en figur får sin egen film. Disse spin-offs laves med tilladelse fra rettighedshaveren til originalværkerne.

Eksemplar fremstillingsretten indebærer også en beskyttelse mod efterligninger. Her er der tale om situationer, hvor der ikke foreligger en direkte kopiering. Efterligningsbeskyttelsen gælder, både hvis efterligningen sker inden for samme teknik/kunstart som originalværket (f.eks. hvis en

4. "Ophavsretsloven med kommentarer" 6. udgave s. 165.

5. Se "Personlighedsret" kapitel 4 afsnit 3.4 og 3.5.

film efterligner en anden), og hvis det sker i et ændret format/kunstart (f.eks. hvis en film efterlignes i en bog).

Når man skal vurdere, om der foreligger en efterligning – og dermed en eksemplar fremstilling – skal man foretage en konkret sammenligning af de to værker. Det afgørende er, om man oplever en identitet mellem de to værker og kan genkende det oprindelige værk.⁶ Der vil altid være tale om en konkret vurdering.

Der findes masser af eksemplarer fra retspraksis vedrørende efterlignings spørgsmål. Et af de områder, hvor der foreligger flest sager, er inden for brugskunstens område. Her er efterlignings spørgsmålet ofte kombineret med, om den brugskunst, som påstås kopieret, overhovedet er beskyttet (er der tale om et beskyttet kunstnerisk værk).

En central dom mht. efterligningsbeskyttelse er Højesterets dom af 17. december 2013 optrykt i U 2014.888 H (Netto-reklamefilm). I sagen havde Netto gennem 20 år fået produceret et stort antal reklamefilm af et bestemt reklamefirma. Samarbejdet blev herefter afbrudt, og Netto indgik samarbejde med et andet reklamefirma, som producerede reklamefilm, der havde lighed med reklamefilmene produceret af Nettos tidligere reklamefirma.

Højesteret foretog en konkret vurdering og kom frem til, at reklamefilmene anvendte samme argumentationsstruktur og samme filmiske, visuelle og lyd mæssige virkemidler. Selv om der også var forskelle mellem reklamefilmene, var der efter en samlet vurdering tale om få og ubetydelige variationer, og Nettos anvendelse af de nye reklamefilm udgjorde derfor en krænkelse af det oprindelige reklamefirmas ophavsret, jf. ophavsretslovens § 2. Der var altså tale om en efterligning, og Højesteret tilkendte et rimeligt vederlag og erstatning til et samlet beløb på 400.000 kr.

Højesterets dom er meget vidtgående, da reklamefilmene har vidt forskelligt indhold. Højesteret fastslår imidlertid, at det er tilstrækkeligt, at der anvendes "*samme argumentationsstruktur og samme filmiske, visuelle og lyd mæssige virkemidler*". Dommen indebærer derfor reelt, at der etableres en konceptbeskyttelse for ophavsretlige værker (se nærmere om konceptbeskyttelse i kapitel 4). Højesteret omgjorde Sø- og Handelsrettens dom, som var kommet frem til, at der ikke forelå en krænkelse.

De originale reklamefilm kan ses her: <http://www.mx.dk/nyheder/danmark/story/30326739>.

De nye reklamefilm kan ses her: <https://www.youtube.com/watch?v=t-Fe3h0pajAU>.

6. Se lovbemærkningerne til ophavsretsloven fra 1961 spalte 2689.

I øvrigt kunne hele sagen være undgået, hvis Netto og det oprindelige reklamefirma havde indgået en klar aftale om, at ophavsrettighederne til reklamefilmene var overdraget til Netto.

Spørgsmålet om efterligningsbeskyttelse i relation til musik og film er gennemgået nærmere i kapitel 2 og 3.

Efterligningsbeskyttelsen gælder kun for værker, jf. ophavsretslovens § 1, stk. 1. Naborettighederne i ophavsretslovens kapitel 5 er således kun beskyttet mod direkte kopiering. Dog kan der være en vis efterligningsbeskyttelse efter anden lovgivning (f.eks. markedsføringsloven). I relation til nabo-rettighederne inden for musikkens område (udøvende kunstnere og musikselskaber) er spørgsmålet nærmere behandlet i kapitel 2.

5.2. Retten til tilgængeliggørelse for almenheden

Ophavsmanden har eneret til, at vedkommendes værker gøres tilgængelige for almenheden, jf. ophavsretslovens § 2, stk. 1. Tilgængeliggørelsesbegrebet er nærmere beskrevet i ophavsretslovens § 2, stk. 3, hvor det er opdelt i tre rettigheder:

1. Retten til spredning
2. Retten til visning
3. Retten til fremførelse

Fælles for de tre rettigheder er, at beskyttelsen kun gælder i forhold til "almenheden". Handlinger der er knyttet til privatsfæren er således slet ikke omfattet af eneretten til tilgængeliggørelse og kan derfor foretages uden tilladelse fra ophavsmanden.

5.2.1. Spredningsretten

Retten til spredning er beskrevet i ophavsretslovens § 2, stk. 3, nr. 1 og giver ophavsmanden en eneret til spredning af fysiske eksemplarer af det beskyttede værk til almenheden. Spredning omfatter f.eks. salg og udlejning af eksemplarerne. Spredningsretten omfatter også selve det, at eksemplarerne udbydes til salg.

Spredningsretten indebærer en meget vidtgående eneret for ophavsmanden. Hvis der ikke var nogle undtagelser til spredningsretten ville det f.eks. være ulovligt at videresælge en bog, som man har købt i boghandleren (hvor den er solgt med ophavsmandens samtykke). Derfor indeholder ophavsretslovens § 19 en undtagelse fra spredningsretten for eksemplarer,

som er solgt med ophavsmandens samtykke. Undtagelsen i § 19 betegnes som konsumptionsundtagelsen.⁷

5.2.2. Visningsretten

Visningsretten er beskrevet i ophavsretslovens § 2, stk. 3, nr. 2, og indebærer, at ophavsmanden har eneret til visning af fysiske eksemplarer for et tilstedeværende publikum. Det er f.eks. tilfældet, hvis et maleri fremvises for et publikum.

Rent sprogligt taler man ofte om “visning” af film i tv. Rent ophavsretligt er der imidlertid ikke tale om en visning i lovens forstand. Når film afspilles i tv, er der tale om en offentlig fremførelse, jf. afsnit 5.2.3. Grunden til, at der ikke er tale om visning efter ophavsretsloven, er, at der ikke vises et fysisk eksemplar for et tilstedeværende publikum.

5.2.3. Offentlig fremførelse

Retten til offentlig fremførelse fremgår af ophavsretslovens § 2, stk. 3, nr. 3, og stk. 4. Offentlig fremførelse finder f.eks. sted, når musik spilles i det offentlige rum. Der findes et hav af sager om dette spørgsmål, idet det ofte er svært at afgøre, hvornår afspilningen er offentlig eller privat. Spørgsmålet gennemgås nærmere i kapitel 2.

I ophavsretslovens § 2, stk. 4, er det præciseret, at udsendelse af værker i radio eller tv betragtes som offentlig fremførelse. Desuden fremgår det af bestemmelsen, at det også betragtes som offentlig fremførelse, når et værk stilles til rådighed for almenheden on demand.

5.3. Ideelle rettigheder

Ud over eneretten til eksemplar fremstilling og tilgængeliggørelse for almenheden har ophavsmanden også såkaldte “ideelle rettigheder, jf. ophavsretslovens § 3.

De ideelle rettigheder består af to dele. For det første indebærer det en ret for ophavsmanden til at blive navngivet/krediteret, jf. ophavsretslovens § 3, stk. 1. Denne ret betegnes som “faderskabsretten”. Retten til at blive navngivet gælder kun, når det følger af “god skik”. Der er altså ikke tale om en ubetinget pligt, og nogle gange er det helt acceptabelt, at der ikke kre-

7. Et omdiskuteret spørgsmål p.t. er, om der også gælder digital konsumtion for digitale eksemplarer. Er det f.eks. tilladt at videresælge en film, som man har købt og downloadet via internettet. Spørgsmålet skal ikke behandles nærmere i dette kapitel om grundlæggende ophavsret. Der henvises til Rosenmeier m.fl., Immaterialret, (2018), s. 195 ff., hvor spørgsmålet er behandlet nærmere.

diteres. Det vurderes hvert område for sig, og der må bl.a. tages hensyn til, om det er rimeligt og praktisk muligt at kreditere.

Hvis der f.eks. spilles musik på en natklub, så skal DJ'en ikke stoppe efter hvert musiknummer og kreditere de kunstnere, som har komponeret musiknummeret, og som synger og spiller dette. Det ville ødelægge oplevelsen for publikum og være meget vanskeligt at håndtere og håndhæve i praksis. Omvendt skal kunstnerne utvivlsomt krediteres, hvis et musiksel-skab vælger at indspille og udgive musiknummeret. Her er der ingen saglig årsag til ikke at kreditere.

I krænkelsessager, hvor en person har kopieret en andens værk uden tilladelse, vil krænkeren typisk både krænke ophavsmandens rettigheder efter ophavsretslovens § 2 og tillige foretage en krænkelse af ophavsretslovens § 3, stk. 1. Det hænger sammen med det simple faktum, at krænkeren af naturlige årsager ikke ønsker at kreditere ophavsmanden, når vedkommende vælger at krænke denne.

Det kan illustreres af Østre Landsrets dom optrykt i U 2015.1505 Ø (Liberal Alliance/Lars Løkke Rasmussen). Her havde Liberal Alliance brugt et billede af statsminister Lars Løkke Rasmussen. Billedet var kopieret fra Venstres hjemmeside uden tilladelse. Fotografen, der havde taget billedet, var ikke krediteret, da Liberal Alliance brugte billedet. Der forelå derfor en krænkelse af fotografens rettigheder efter både ophavsretslovens §§ 2 og 3, stk. 1 (samt en krænkelse af respektretten i § 3, stk. 2 – se straks nedenfor).

For det andet indebærer de ideelle rettigheder også, at værket ikke må ændres eller gøres tilgængeligt på en måde eller i en sammenhæng, der er krænkende for ophavsmandens kunstneriske anseelse eller egenart, jf. ophavsretslovens § 3, stk. 2. Dette betegnes som "respektretten".

Respektretten beskytter altså både mod krænkende ændringer af værket, men også mod at værket i original form bruges i en krænkende sammenhæng. Der vil altid være tale om en konkret vurdering. Der er dog nogle klassiske områder, hvor det som udgangspunkt altid vil være krænkende at bruge værket. Det drejer sig navnlig om, hvis værket bliver brugt i reklamemæssig, politisk eller pornografisk sammenhæng.⁸

Fra retspraksis kan f.eks. nævnes Østre Landsrets dom optrykt i U 2000.2359 Ø (Club Lorry/Tango Jalousie). Her havde tv-stationen TV2 Lorry brugt musikværket "Tango Jalousie" i tv som reklame for TV2 Lor-

8. I relation til reklamer er brug af korte citater fra anmeldelser af bøger, film og musik dog som udgangspunkt lovlig i reklamer for de pågældende værker, da der gælder en sædvane for dette (se betænkning nr. 1197/1990, s. 167). Se dog byretsdom fra 22. april 1993, som fastslår, at denne sædvane ikke gælder for brug af citater fra vinanmeldelser.

rys seerklub Club Lorry. Denne reklamebrug var i strid med respektretten, jf. ophavsretslovens § 3, stk. 2.

Et grænsetilfælde – med hensyn til reklamer – findes i Højesterets dom optrykt i U 2014.1739 H (Vild med Dans). Her havde TV2 brugt musikværket “Glemmer du” som programtrailer/reklame for TV2’s eget program “Vild med Dans”. TV2 havde ret til at bruge musikken i selve tv-programmet. Selvom der var tale om en form for reklame for tv-programmet, fandt Højesteret ikke, at der var tale om krænkelse af respektretten, jf. ophavsretslovens § 3, stk. 2.

Der var i øvrigt heller ikke tale om en krænkelse af faderskabsretten, jf. ophavsretslovens § 3, stk. 1. Selvom der ikke var sket kreditering, så kom Højesteret frem til, at der ikke var praksis for kreditering i programtrailerne, og dermed var den manglende navngivelse ikke i strid med “god skik”.

Vild med dans-dommen er udtryk for en konkret bedømmelse. Resultatet kan muligvis blive anderledes, hvis der er tale om mere intensiv brug på tv (f.eks. hvis musikken bruges som kendingsmelodi for et helt tv-program gentagne gange).

I relation til politik kan – ud over Liberal Alliance/Lars Løkke Rasmussen-dommen, jf. ovenfor – f.eks. nævnes Aarhus Rets dom af 20. januar 2012 (Sunshine Reggae).⁹ I sagen havde Venstre anvendt musikværket “Sunshine Reggae” i en valgkampsvideo. Retten kom frem til, at der var tale om krænkelse af de ideelle rettigheder. Se nærmere i kapitel 2 mht. retspraksis inden for musikkens område.

Det følger af ophavsretslovens § 3, stk. 3, at ophavsmanden ikke generelt kan frafalde sine ideelle rettigheder. Det er derfor ikke muligt at indgå en aftale med ophavsmanden om, at man kan bruge vedkommendes værk i alle sammenhænge, og at de ideelle rettigheder generelt er frafaldet/overdraget.

Det er dog muligt at aftale et konkret frafald af de ideelle rettigheder. Et politisk parti kan f.eks. godt aftale med en kunstner, at det må bruge vedkommendes musik til en valgvideo, selvom det ellers ville være i strid med ophavsretslovens § 3, stk. 2. Hvis der indgås en aftale om frafald af ideelle rettigheder, er det afgørende for gyldigheden, at den konkrete brug/ændringer er beskrevet tydeligt.

9. Sagen er omtalt af Jacob Linkis i Dansk ophavsrets fleksibilitet. En retsdogmatisk analyse af ophavsretslovens fortolkningsmæssige grænser, s. 209 ff.